

Осигурителни плащания

1. Проблемите на социалната политика, социалната сигурност, социалното осигуряване и други социални дейности винаги са представлявали интерес на науката и практиката. Те винаги са били актуални, защото това са проблема на взаимоотношения, на взаимни ангажименти между обществото и отделния негов член.

Социално осигуряване обособило се от застраховането и утвърдило се като форма на издръжка на нетрудоспособните лица, задължително мобилизира средства от определени източници, разпределя доходи. То съществува като грижа за съвкупността да задоволява потребности на лица, по отношение на които са се сбъднали рисковете на труда.

2. Осигурителни плащания – в различните литературни източници средствата, които се предоставят от осигурителния фонд на нетрудоспособните лица се означават с термините “престации”, “осигурителни права – пенсии и обезщетения”, “плащания” и прочие.

“Престация” – означава парична помощ, представяне на нещо.

Плащането от своя страна предполага наличие на парични знаци и еквивалент в отношенията между субектите – чрез пари, а и в натура. Еквивалентност има, но тя е на много по-широка основа (пенсиите и обезщетенията са парични форми на разплащане. Тяхното съществуване и паричният им характер са резултат от стоковото производство и парите като завършена форма на стойността). Тук вече може да се говори за осигурителни плащания към нетрудоспособните лица, когато последните се разглеждат като субекти на разпределението (от позициите на институцията, която плаща).

3. Видове осигурителни плащания

Разпределението на осигурителния фонд под формата на осигурителни плащания се извършва в различни направления.

а) по класическите социални осигуровки плащанията са при:

- болест и майчинство;
- злополука и професионално заболяване;
- инвалидност, старост и смърт;
- безработица.

б) според покритите социални рискове, плащанията са:

- обезщетения при болест с временна нетрудоспособност;
- обезщетения при майчинство;
- обезщетения и пенсии за трудова злополука и професионални заболявания;
- пенсии за инвалидност поради общи заболявания;
- пенсии за старост;

- пенсии за смърт (наследствени);
- плащания към семейства с деца (еднократни и периодични);
- плащания с превантивна цел (санаториуми, трудоустрояване и т.н.);
- плащания при безработица;
- медицински грижи.

в) според формата, в която се преодоляват, средствата получавани от осигурителния фонд могат да бъдат разделени на:

- доходи в натура;
- плащания в пари.

Към натуралните доходи се отнасят медицинските грижи (диетични храни, мероприятия за трудоустрояване на инвалиди и т.н.). Голяма част от тези доходи имат превантивна (предпазна) и репресивна (да спрат разпространението на риска) цел.

Плащанията в пари биват:

- временни плащания;

- дълготрайни плащания.

Периодичните плащания от своя страна биват:

- временни – обезщетения при временна нетрудоспособност – болест, злополука, майчинство и други.

- дълготрайни – пенсиите са дълготрайни плащания в пари.

Видове пенсии: според осъществения риск, чийто икономически последици трябва да се компенсират:

- за инвалидност поради трудова злополука и професионално заболяване;
- за инвалидност поради общи заболявания;
- пенсии за старост;
- пенсии за смърт (наследствени).

Според това от кого се получават:

- лични пенсии;

- наследствени пенсии (вдовишки, сирашки, на родителите и други).

г) Според правото на иск плащанията могат да бъдат:

- задължителни (с право на иск), (“трябва плащания”);
- доброволни (може плащания).

д) Според предназначението, кога да се използват осигурителни плащания:

- консумативни плащания;
- инвестиционни плащания.

Осигурителни плащания се употребяват за посрещане на текущи разходи, за задоволяване на настоящи потребности (обезщетение при болест, пенсии и т.н.) или да се посочат към бъдещето (пример – еднократна помощ при раждане).

е) повечето осигурителни плащания се извършват по правен режим, който е създаден да действа за продължително време в бъдеще, за всички осигурени лица. Част от плащанията се извършват за някои лица по правен режим, който действа само за определен период от време. След изтичането на този преходен период започва действието само по нормалния режим. Така според правния режим осигурителните плащания могат да бъдат:

- плащания по преходния режим;

- плащания по нормалния режим.

ж) според покритото време след настъпване на риска, биват:

- изплащани от първия ден;

- изплащани след изтичане на карантинно време.

з) от гледна точка на начина на определяне – осигурителните плащания са:

- зависими осигурителни плащания;

- независими осигурителни плащания.

Размерите на осигурителните плащания се определят като еднакви за всички, абсолютни размери или различни за различните групи получатели (според някакъв признак – например трудовото възнаграждение).

4. Режим на осигурителни плащания

а) понятие за режим на осигурителни плащания – биологическите и икономическите рискове са причина да бъдат намалени или прекратени трудовите доходи и затова се считат за рискове на труда. Осигурителните плащания напълно или определена степен заместват намаления или загубен трудов доход. (пример – раждането на деца също се осигурява от фонда на социално осигуряване – с раждането на детето семейните разходи се увеличават и е необходимо те да се компенсират. Това се прави посредством

плащанията за еднократни помощи при раждане и месечни добавки за деца).

Осигурителните плащания имат предназначението да компенсират, да възмездят, да обезщетят в определена степен покровителствуваните лица, заради неблагоприятните икономически последствия на осъществилите се рискове. (Това се извършва с цел запазване на жизненото равнище на получателите на осигурителните плащания).

Предпоставки за отпускане на осигурителни плащания са:

- лицето, което предявява иск за осигурително плащане, да принадлежи към кръга на осигурените (при пенсиите за смърт, наследодателя да е бил осигурен);

- трябва да е осъществен осигурителен риск;

- трябва да са изпълнени други условия, ако по закона се предвиждат такива.

Към първата предпоставка: Лицето трябва да принадлежи към кръга на осигурените, защото осигурителните плащания не се извършват към всички, които не работят, или ако не са трудоспособни, а само към онези, които са обект на осигурителна защита – лицето трябва да принадлежи към определена социална група, да упражнява определена труд дейност, да плаща или за него да плащат осигурителни вноски и други, които законът предвижда за да бъде включено то в осигурителната съвкупност.

Към втората предпоставка: За да се осъществи осигурително плащане непременно трябва да е осъществен риск със своите неблагоприятни последствия, да е на лице осигурителен случай.

Трябва лицето да заболее, да настъпи трудова злополука, да е принудено да не ходи на работа, заради напреднала бременност или гледане на дете, на болен човек от семейството. Лицето да не е в състояние да упражнява трудова дейност за определено

време, за да получи правото на обезщетение при временна нетрудоспособност. Не всяко страдание, не всяко неразположение, не самият факт, че лицето претърпява злополука дават основание и право на иск за осигурително плащане.

Към третата предпоставка: Допълните условия – те са различни, но най-често срещаното между тях е изпълнението на определен трудов стаж.

Може лицето да е в кръга на осигурените, да е осъществен осигурителен риск, но неизпълнението на допълните условия (пример, трудов стаж), го лишава от правото на обезщетение за временна нетрудоспособност или пенсия.

При наличието на трите предпоставки, при изискваните условия, осигурителните плащания се изчисляват по определени, установени със закон начини.

Условията за отпускане и начините за изчисляване на осигурителните плащания са различни в различните осигурителни системи и за различните отрасли на социалното осигуряване.

Съвкупността от предпоставките и условията за отпускане и начините за изчисляване на осигурителните плащания се нарича режим на осигурителни плащания.

Този режим може да бъде строг – когато са предвидени предпоставки и условия, които са трудно изпълними или неизпълними от всички осигурени лица.

Либерален – когато предвидените условия за отпускане на осигурителни плащания са лесноизпълними от осигурените. Щедър, задоволителен, поносим или незадоволителен – в зависимост от големината на плащанията, от големината на техните размери.

5. Фактури обуславящи режима на осигурителните плащания.

а) факторите на производство – и оттук начинът на разпределение на средствата за потребление и други.

б) възможностите на обществото – на икономиката по-точно да предостави една или друга част от националния доход за разпределение чрез социално осигуряване.

в) потребностите на това общество – като част от цялостното разпределение, разпределението в полза на трудоспособните не трябва да бъде в противоречие с основния начин на разпределение. (Осигурените лица трябва да се стимулират към участие в полето на труда и други обществено полезни действия).

г) съставът на осигурените съвкупности, равнището на трудовите възнаграждения, жизненото равнище и други.

Тези четири фактора са близки до факторите, които обуславят обема на необходимите средства за социално осигуряване. При определяне на необходимите средства за финансиране на социалното осигуряване се държи сметка за разходите, които се правят за социални плащания.

6. Трудовият стаж – в социалното осигуряване се разбира времето, през което едно лице е осигурено, покровителствано от осигурителната защита. (“време-вноски” – времето, през което от него или за него са плащани осигурителни вноски).

Трудов стаж в социално осигуряване се използва:

а) като условие за отпускане на осигурителни плащания.

Продължителността – тя е различна при различните отрасли. При едни тя е няколко

месеца – осигуровка на болест, майчинство, при други е необходим продължителен трудов стаж 25-30 години, осигуровка на старост, а при трети – трудов стаж изобщо не е необходимо като условие (месечни добавки за деца, трудови злополуки, професионални заболявания).

Съществуват редица варианти на трудов стаж, в зависимост от продължителността на изисквания трудов стаж и други:

- минимален трудов стаж – при наличието на който се добива право на осигурителното плащане.

- максимален трудов стаж – който се взема под внимание при изчисляване размера на плащането (трудова стаж над максималното не играе никаква роля).

- основен – този, чрез който се добива право върху основния размер на осигурителното плащане.

- добавъчен – използва се за изчисляване на добавките към основния размер.

- нормален – обуславя получаването на осигурителните плащания по нормалния режим на плащане.

- съкратен – при наличието на който е възможно преждевременно пенсиониране.

- трудов стаж по преходен режим – отнася се за лица в напреднала възраст – при които не може да бъде изпълнен изисквания трудов стаж за пенсия след създаване на осигурителната система.

- кулинарен трудов стаж – събиране на трудов стаж по две или повече осигуровки или при участие в чужд осигурителен носител.

- превърнат трудов стаж – който е изпълнен по една категория труд, а се използва по друга.

б) трудов стаж като параметър при определяне размерите на осигурителните плащания.

Колкото по продължителен е трудовия стаж, толкова по-голям при равни други условия е размерът на осигурителното плащане – определя се по-голяма основа или се дават по-големи добавки към основата. Този начин се определя като несправедлив и затова се изказва становище, трудов стаж, там където се използва като параметър за изчисляване на осигурителни плащания, да се взема в неговата абсолютна продължителност, а като отношение между изпълнимия трудов стаж.

7. Възрастта като условие и параметър при осигурителните плащания.

Пределната възраст за пенсиониране – условие за отпускане на пенсиите за старост – при наличие на нормален трудов стаж навършването на определена възраст дава право на пенсия. Като условие за отпускане на плащане, възрастта се явява и при някои наследствени пенсии (вдовишки, на родителите) – отпускат се на правоимащи лица или са в група инвалидност.

Условие е и при плащанията към семействата (добавки за деца и сирашки пенсии). Тук с възрастта се отмерва и началото, а краят на получаване на плащанията.

Възрастта тя е предпоставка за решаване на други условия за отпускане на осигурителни плащания (пример: в България продължителността на изисквания трудов стаж за получаване на пенсия за инвалидност поради общо заболяване зависи от възрастта, на която е настъпила инвалидността).

Възрастта като параметър при изчисляване размера на осигурителните плащания. Включва се само при изчисляването на добавките за деца и пенсиите за старост, съответно до навършване и след навършване на определена възраст.

8. База за определяне на осигурителните плащания.

Трудовото възнаграждение (или осигурителен доход), което се взема за основа при изчисляване на осигурителни плащания се нарича базисно трудово възнаграждение, а периода, за който се изчислява то – базисен период.

Базата, от която се изчисляват социалните плащания не трябва да е случайна. Продължителността на базисния период, чрез който се определя средното трудово възнаграждение е различен при отраслите на социално осигуряване. (за краткосрочни плащания при болест, майчинство – периодът е кратък, а за дългосрочните плащания – пенсиите – периодът е по-продължителен).

Трудовият стаж, от който се изчислява базата за определяне размера на паричните плащания не трябва да е кратък и да се окаже случаен фактор за този размер, нито пък много дълъг и да води до изчисляване на плащания на ниско равнище.

Пример: Ако трябва да се изчисли пенсия за старост на дадена личност. Нарастване на производството на труда е закономерен процес, което води до увеличаване на работническото заплащане. Колкото по-дълъг е периода за изчисляване на базисния доход, толкова в по-голяма степен той е свързан с миналото и толкова по-малко изразява повишаващото се жизнено равнище на осигуряваното лице.

В такъв случай по-благоприятно е да се вземе средното трудово възнаграждение за по-кратки срокове.

Освен това за разлика от временно нетрудоспособния и инвалида, осигуреният знае кога ще получи право на пенсия за старост и се стреми към изпълнение на изискваните към това право условия. Те търсят начини за получаване на по-високо възнаграждение.

Обем на базата, от която се изчисляват осигурителни плащания – в осигурителните системи и в отделните отрасли на социалното осигуряване се наблюдава различие в обема на базата, от която се определят осигурителните плащания. В едни случаи в базата се включва всичко, което начислено като възнаграждение на труд, т.е. осигурителните плащания се изчисляват от брутното трудово възнаграждение. В други случаи базата обхваща само основното възнаграждение или него и само някои части от допълнителното възнаграждение.

Осигурителните плащания във всички отрасли на социално осигуряване трябва да се изчисляват от чистото (фактически получаваното) средно трудово възнаграждение.

9. Равнище на осигурителните плащания – това е отношението на размера на осигурителното плащане към работната заплата, от която е изчислен този размер.

Размерът на осигурителното плащане е абсолютна величина, и се изчислява по определена формула (т.е. обвързване на всички параметри, от които зависи размера на осигурителното плащане – размер на риск, трудов стаж и други).

10. Начини за определяне на осигурителните плащания. Осигурителните плащания се определят като независими, фиксирани величини или се изчисляват при база – получавани от осигурителните лица трудови възнаграждения (от трудовите възнаграждения през определен базисен период, или от осигурителния доход, върху който са плащани осигурителните вноски).

Първият начин (по депресивна скала) дава възможност, след определен размер на базата, изчисляването на плащанията да се извършва с един процент (най-малкия от скалата за всички по-високи трудови възнаграждения). В това са заложили социални моменти:

Р

$$B = \frac{P}{100} S$$

100

B – размер на изчислената пенсия

S – база за изчисляване на осигурително плащане

P - %, които при на базата

Вторият начин (с един процент) се поддържа постоянно съотношение между изчисляваните осигурителни плащания и размерите на базите (с изключение разбира се на минималните и максималните плащания).

Осигурително плащане по този начин може да бъде изчислено както и при първия, по формулата:

P (const)

$$B = \frac{P}{100} S$$

100

но тук (P) е еднакъв за всички бази.

Третият начин (използване на двойна скала) е подобен на първия. Той дава възможност до определен размер на всички базисни трудови възнаграждения осигурителни

плащания да се изчисляват с един и същи процент, а за останалата част от по-високите трудови възнаграждения да се използват по-ниски проценти. Например до база от 150 хиляди лева пенсията да се изчислява с 70%, от 150 до 200 хиляди лева – с 60%, а над 200 хиляди лева – с 40%.

Формулата за изчисляване на плащането включва две части:

P (const)

P

$$B = \frac{P}{100} S + \frac{P}{100} S$$

100

100

В първата част процентът (P) е постоянен, а във втората – променлив (с увеличаване обема на базата (S) процентът (P) намалява).

Четвъртият начин – предава се голяма тежест на трудовия (осигурителния стаж като параметър във формулата). Това има голям стимулиращ ефект.

Пенсиите за старост, при които се използва този начин се определя по формулата:

$$B = S(n \times P1/100)$$

P1 – “цена” на една година трудов стаж

n – брой години трудов (осигурителен) стаж

“Цената” на една година трудов (осигурителен) стаж може да се променя-да се покачва или намалява.

Петият начин може да се разглежда като вариант на втория (или по-скоро едно съчетание между втория и четвъртия начин).

Пенсията тук се определя в две части – основа и добавка.

$$P = P_1 + S_1 \left(\frac{1 - (1 + n)^{-n}}{n} \right)$$

100

100

Трудовият стаж (например 45 години) се разглежда на две части. Първата част (например 30 години) дава основание, като условие да бъде определен и отпуснат основния размер на пенсията.

Втората част (n) от общия трудов стаж, чиято продължителност е разликата между общия и изискуемия като условие (15 години), участва като параметър при определяне размера на добавката към основния размер на пенсията.

В някои осигурителни системи пенсията за инвалидност не се изчислява самостоятелно, а като процент от пенсията, пенсиониране за старост. Този начин за изчисляване пенсиите при инвалидност има това предимство, че при него се отчитат тежките и вредни условия на труд, съобразно които се категоризира трудът при пенсиониране за старост. Примери за изчисляване на парични обезщетения за временна нетрудоспособността, бременност и раждане.

1. Ако даден работник е във временна нетрудоспособност от 1 до 15.02.1999г., за периода от 6 календарни месеца предхождащи месеци на настъпване на временната

нетрудоспособност, основна заплата, определена с трудов договор е 150 000 лева.
Брутното трудово възнаграждение за този период е 1 200 000 лева за 125 работни дни.
Към деня на настъпване на нетрудоспособността има 15 години трудов стаж.

Среднодневното възнаграждение, от което ще е изчисли паричното обезщетение е 8460 лева/ 900 000 лева x 120% = 1 080 000 лева x 125 работни дни.

Паричното обезщетение е 85 536 лева/ 8640 лева x 90% = 7765 x 11 работни дни.

Осигурителната вноска в размер на 22 на сто се определя по следния начин:

8640 лева x 22% = 1901 лева x 11 работни дни = 20 911 лева.

2. Работник (служител) постъпва на работа на 1 февруари 1999г. с определена с трудовия договор основна заплата 150 000 лева и е във временна нетрудоспособност от 15 до 19 февруари 1999г. през периода от 6 календарни месеца, предхождащи месеца на настъпването на временната нетрудоспособност, лицето не е осигурено. Трудовият стаж към деня на настъпването на нетрудоспособността е 11 години.

Среднодневната минимална работна заплата, от която ще се изчисли паричното обезщетение е 2608 лв./325 940 лв.: 125 работни дни.

Паричното обезщетение за 5 работни дни, включени в периода на временната, нетрудоспособност е 10 430 лв. / 2608 лв. x 80% = 2086 лв. x 5 работни дни.

Осигурителната вноска за периода на временната нетрудоспособност в размер 22 на сто се определя по следния начин: 2608 лв. x 22% = 574 лв. x 5 работни дни = 2870 лв.

3. Работник (служител) с определена основна заплата по трудов договор 150 000 лева и е във временна нетрудоспособност от 1 до 15 февруари 1999г. За месеците август, ноември и декември 1998г. и м.януари 1999г., е получил брутни трудово възнаграждение 800 000 лв. за 82 работни дни. През месец септември 1998г. е бил в платен годишен отпуск 21 работни дни, а през месец октомври 1998 г. е ползвал 22 работни дни неплатен отпуск, който се зачита за трудов стаж. Трудовият стаж към деня на настъпване на нетрудоспособността е 16 години.

Среднодневното възнаграждение, от което ще се изчисли паричното обезщетение е $7628 \text{ лв.} / 750\,000 \text{ лв.} \times 120\% = 900\,000 \text{ лв.} + 53\,500 \text{ лв.} = 953\,500 \text{ лв.} : 125 \text{ работни дни.}$

Паричното обезщетение за 11 работни дни е $75\,515 \text{ лв.} / 7628 \text{ лв.} \times 90\% = 6865 \text{ лв.} \times 11 \text{ работни дни.}$

Осигурителната вноска за периода на временната нетрудоспособност в размер 22 на сто се определя по следния начин: $2628 \text{ лв.} \times 22\% = 1678 \text{ лв.} \times 11 \text{ работни дни} = 18\,458 \text{ лв.}$

4. Работник (служител) е във временна нетрудоспособност от 16 до 28 януари 1999г. През периода от 6 календарни месеца, предхождащи месеца на настъпването на временната нетрудоспособност, основната заплата определена с труд.договор е: 120 000 лв. за месец октомври, ноември и декември 1998г., за месец септември и август 100 000 лв.

Брутното трудово възнаграждение е: месец декември 180 000 лв.; месец ноември е 111 423 лв. за 13 работни дни; месец октомври 130 912 лв. за 16 работни дни и възнаграждение за 6 работни дни платен годишен отпуск 40 088 лв. или общо 180 000 лв.

Среднодневното възнаграждение, от което ще се изчисли паричното възнаграждение е $5178 \text{ лв.} / 442\,854 \text{ лв.} \times 120\% = 531\,425 \text{ лв.} + 60\,000 \text{ лв.} + 71\,324 \text{ лв.} = 662\,749 \text{ лв.} : 128 \text{ работни дни.}$

Паричното обезщетение за 9 работни дни е $41\,940 \text{ лв.} / 5178 \text{ лв.} \times 90\% = 4660 \text{ лв.} \times 9$ работни дни.

Осигурителната вноска за периода на временната нетрудоспособност в размер 22 на сто се определя по следния начин: $5178 \text{ лв.} \times 22\% = 1139 \text{ лв.} \times 9$ работни дни = 10 251 лв.

ОСИГУРИТЕЛНО ПЛАЩАНЕ

1. Увод
2. Осигурително плащане – същност
3. Видове осигурителни плащания
4. Режим на осигурителни плащания
5. Фактори обслужващи режима на осигурителните плащания
6. Трудовия стаж в социалното осигуряване
7. Възрастта като условие и параметри при осигурителните плащания
8. База за определяне на осигурителните плащания
9. Равнище на осигурителните плащания
10. Начин за определяне на осигурителните плащания
11. Приложение – примери за изчисляване на парични обезщетения (за временна нетрудоспособност, бременност и майчинство).
12. Статистически отчет на осигурителните плащания за 1998г. на РУСО – град Благоевград.

=RU **КБИ** e:10.0pt;mso-bidi-font-family:Arial;mso-ansi-language:RU;mso-bidi-font-weight:bold'>За всички дейности за 15 и 16, без 15.12; 15.13; 15.6; 15.7; 15.83; 15.84.

Производство на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия

320

250

210

130

110

110

120

170

110

48

[REDACTED] НОСТИ.

[REDACTED] ж.

Трудовият стаж това е времето през което едно лице е работило, упражнявало определена професия и тази работа му е дала правото да бъде осигурено лице.

Възрастта като условие за отпускане на осигурителни плащания. Възрастта определя началото и края на осигурителните плащания. Тя не оказва такова голямо влияние, като трудовия стаж, но все пак играе значителна роля в осигурителните плащания. Възрастта се степенува по пол, по категория труд. За различните страни възрастта, която се изисква за осигурителните плащания е различна и е в границите от 50 до 70 години. Максималната възраст за отпускане на осигурителни плащания е горната граница на трудоспособността. За да се пенсионира гражданина е необходимо освен възраст, която е различна за различните категории, е необходимо да има и определен трудов стаж съгласно закона за пенсиите. I категория труд изисква се възраст 47 години за жените и 52 години за мъжете. II категория труд- 52 години за жените и 57 години за мъжете и III категория труд- 55 години за жените и 60 години за мъжете.

Има няколко вида трудов стаж. Минимален трудов стаж- три месеца. Трябва да има внасяни осигурителни вноски за тези месеци. Максимален трудов стаж- включва основния трудов стаж плюс допълнителния. Нормален трудов стаж, който се зачита от закона. Съкратен трудов стаж- малък размер на трудовия стаж, но са изпълнени други условия от закона и плащанията са пропорционални на трудовия стаж. Стаж по преходен режим- когато към датата на влизане в действие на нормативния акт законодателя прави, изключение за определен период от време и разрешава плащането. Съществува и така наречения превърнат трудов стаж, когато 3 години труд от I категория са равни на 4 години от II категория и 5 години от III категория.

Чл. 9. (1) За осигурителен стаж се зачита времето, за което са били дължими или внесени осигурителни вноски за лицата по чл. 4, ал. 1, 2 и ал. 3, т. 5, а за самоосигуряващите се лица - времето, за което са внесени осигурителни вноски. Не се зачита за осигурителен стаж времето, през което лицата са били осигурени само за трудова злополука и професионална болест.

(2) За осигурителен стаж, без да се правят осигурителни вноски, се зачита времето:

1. на платен и неплатен отпуск за отглеждане на малко дете;

2. на платените и неплатените отпуски за временна неработоспособност и за отпуск за бременност и раждане;

3. на неплатения отпуск до 30 работни дни през една календарна година;

4. през което лицето е получавало обезщетение за безработица.

(3) За осигурителен стаж се зачита и времето:

1. през което лицата по чл. 4, ал. 1, т. 1, 2 и 3 не са работили поради незаконно недопускане или отстраняване от работа; за този период се внасят осигурителни вноски за сметка на осигурителя върху последното брутно възнаграждение, ако лицето не е било осигурявано; ако лицето е било осигурявано на друго основание, осигурителните вноски се внасят върху разликата между последното брутно възнаграждение и осигурителния доход за периода, ако този доход е по-малък;

2. през което лицата по чл. 4, ал. 1, т. 1, 2 и 3 са били без работа поради уволнение, което е признато за незаконно от компетентните органи - от датата на уволнението до възстановяването им на работа; за този период се внасят осигурителни вноски за сметка на осигурителя върху последното брутно възнаграждение, ако лицето не е било осигурявано; ако лицето е било осигурявано, осигурителните вноски се внасят върху разликата между последното брутно възнаграждение и осигурителния доход за периода, ако този доход е по-малък;

3. през което уволненият поради задържане от органите на властта е останал без работа в резултат на това, и не е бил привлечен като обвиняем, или е бил оправдан, или наказателното производство е било прекратено или наложеното наказание лишаване от свобода е признато по съответния ред за неоснователно наложено поради това, че не е извършил деянието или че извършеното деяние не съставлява престъпление; за този период се внасят осигурителни вноски за сметка на републиканския бюджет върху последното брутно възнаграждение;

4. през което трудоустроеното лице не работи, тъй като не му е предоставена подходяща работа от осигурителя съобразно предписанието на здравните органи; за този период се внасят осигурителни вноски за сметка на осигурителя върху полагащото се обезщетение;

5. през което лицето е получавало обезщетение за времето, през което е останало без работа по Кодекса на труда, Закона за държавния служител и Закона за висшето образование; за този период се внасят осигурителни вноски върху получаваното обезщетение; за работниците и служителите осигурителните вноски са в съотношението по чл. 6, ал. 3.

(4) Осигурителният стаж в случаите по ал. 3, т. 1 - 4 се зачита от категорията труд, по която лицето е работело преди незаконното недопускане или отстраняване от работа, уволнението, изтърпяването на наказанието лишаване от свобода и времето, през което трудоустроеният не работи, ако това е по-благоприятно за лицето.

(5) Осигурителните вноски по ал. 3 са в размерите за фонд "Пенсии" и за допълнително задължително пенсионно осигуряване.

(6) За осигурителен стаж при пенсиониране се зачита и времето, през което родител (осиновител) или съпруг (съпруга) са полагали грижи за инвалиди със загубена работоспособност над 90 на сто, които постоянно се нуждаят от чужда помощ, поради което не са били осигурени или не са получавали пенсия. При пенсиониране за периода, който се зачита за осигурителен стаж, се внасят осигурителни вноски в размера за фонд "Пенсии" върху минималната работна заплата към датата на отпускането на пенсия, които са за сметка на държавния бюджет.

(7) За осигурителен стаж при пенсиониране се зачита периодът на наборна или мирновременна алтернативна служба и времето, през което неработеща майка е гледала дете до 3-годишна възраст. За тези периоди се внасят осигурителни вноски в размера за фонд "Пенсии" за сметка на републиканския бюджет върху минималната работна заплата към датата на отпускане на пенсията.

(8) Зачита се за осигурителен стаж при пенсиониране, ако това е по-благоприятно за лицата, в съотношение 4 години за 5 години от трета категория времето, през което лицата са работили по трудов договор при пълно работно време и:

1. по допълнителен или втори трудов договор с дневно работно време не по-малко от 3 часа;
2. са упражнявали трудова дейност като еднолични търговци, собственици или съдружници в търговски дружества;
3. са упражнявали свободна професия и/или занаятчийска дейност.

(9) Осигурителен стаж по ал. 8 се зачита на държавните служители, когато са упражнявали някои от дейностите по същата алинея, при спазване разпоредбите на Закона за държавния служител.

(10) Осигурителният стаж по ал. 8 и 9 се зачита само за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст по чл. 68.

Възникване, времетраене и прекратяване на осигуряването

Чл. 10. Осигуряването възниква от деня, в който лицата започват да упражняват трудова дейност по чл. 4 и продължава до прекратяването ѝ.

v Осигурителни права на осигурените за всички социални рискове.

Чл. 11. (1) Осигурените за всички осигурени социални рискове лица имат право на:

1. парични обезщетения за:

а) временна неработоспособност поради общо заболяване, трудова злополука и професионална болест, за санаторно-курортно лечение и при належаш медицински преглед или изследване, карантина, отстраняване от работа по предписание на здравните органи, гледане на болен или на член от семейството под карантина, належашо придружаване на болен член от семейството за медицински преглед, изследване или лечение, както и за гледане на здраво дете, върнато от детско заведение поради карантина в заведението или на детето;

б) трудоустрояване при временно намалена работоспособност поради общо заболяване, трудова злополука или професионална болест;

в) трудоустрояване поради бременност и кърмене;

г) бременност и раждане;

д) отглеждане на малко дете;

2. парични помощи за:

а) инвалидност поради общо заболяване, когато няма основания за отпускане на пенсия;

б) профилактика и рехабилитация;

в) помощно-технически средства, свързани с увреждането;

3. обезщетения за безработица;

4. пенсии за:

а) осигурителен стаж и възраст;

б) инвалидност поради трудова злополука или професионална болест;

в) инвалидност поради общо заболяване.

(2) При смърт на осигуреното лице съпругът (съпругата), децата и родителите имат право на еднократна помощ в общ размер две минимални работни заплати и на наследствена пенсия.

(3) Паричната помощ за инвалидност поради общо заболяване, когато няма основание за отпускане на пенсия на осигуреното лице, е в размер на 60-дневното обезщетение за временна неработоспособност, определено съгласно чл. 41.

v Осигурителни права на осигурените за трудова злополука и професионална болест.

Трудова злополука е всяко внезапно увреждане на здравето станало през време и във връзка или по повод на извършваната работа, както и при всяка работа, извършена в интерес на предприятието, когато е причинило неработоспособност или смърт.

Професионална болест е заболяване, което е настъпило изключително или предимно под въздействието на вредните фактори на работната среда или на трудовия процес

върху организма и е включено в Списъка на професионалните болести, издаден от Министерския съвет по предложение на министъра на здравеопазването.

Чл. 12. (1) Осигурените за трудова злополука или професионална болест лица имат право на:

1. парични обезщетения за временна неработоспособност поради трудова злополука или професионална болест, санаторно-курортно лечение, належаш медицински преглед, изследване и/или лечение;
2. парични помощи за профилактика и рехабилитация;
3. пенсия за инвалидност поради трудова злополука или професионална болест;
4. парични помощи за помощно-технически средства, свързани с увреждането.

(2) При смърт на осигуреното лице, която е в причинна връзка със злополуката или професионалната болест, съпругът (съпругата), децата и родителите имат право на еднократна помощ в общ размер две минимални работни заплати и на наследствена пенсия.

Съществуват мероприятия за предотвратяване на трудовата злополука и професионалната болест. Фонд "Трудова злополука и професионална болест" финансира мероприятия за предотвратяване на трудовите злополуки и професионалните болести и за подобряване условията на труд.

